

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки початкової освіти

**ОСНОВИ
КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Методичні рекомендації

м. Івано-Франківськ - 2018

*Посібник рекомендовано до друку
кафедрою педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника».
(протокол № 1 від 29 серпня 2018 р.)*

Наконечна Л.Б. Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи: методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2018. – 64 с.

Рецензенти:

Оліяр М.П. - доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Семенюк О.С. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Методичні рекомендації є компонентом методичного забезпечення дисципліни «Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи» для студентів спеціальності «Початкова освіта» університетів, інститутів та факультетів. У ньому відповідно до навчального плану і відповідно розробленої робочої програми подано змістове наповнення лекційних і практичних занять, самостійної роботи, а також деякі додаткові матеріали для студентів четвертого року навчання, які претендують на здобуття освітнього рівня «Бакалавр».

ЗМІСТ

Передмова	4
Політика курсу	5
Система оцінювання	6
Компетентності, якими ви оволодієте в результаті опрацювання курсу	8
Лекції	9
Лекція 1	9
Лекція 2	10
Лекція 3	11
Лекція 4	13
Лекція 5	14
Лекція 6	15
Практичні заняття з курсу	17
Самостійна робота	23
Рекомендована література	27
Програмові вимоги до заліку	31
Додатки	33
Додаток А. Як говорити коректно про людей з інвалідністю	33
Додаток Б. Як порозумітися з батьками учнів: поради психолога	35
Додаток В. Найбільш типові помилки та утруднення, які трапляються в діяльності вчителя	39
Додаток Д. Тест «Комунікативний портрет учителя»	46
Додаток Е. Тест «Оцінка комунікативності вчителя»	57
Додаток Ж. Словник з курсу «Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи»	60

Передмова

Специфіка педагогічної діяльності полягає в широкому спектрі роботи творчого характеру, який визначається, насамперед, навичками педагогічного спілкування. Важливо приділяти особливу увагу розгляду питань педагогічних комунікацій особливо під час навчання у вищій школі. Адже слово педагога, особливо необдумане, помилкове, може спричинити тяжкі психологічні й емоційні наслідки на особистість учнів. Отож професійно грамотна організація педагогічного спілкування – основа діяльності вчителя.

Дисципліна «Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи» студенти спеціальності «Початкова освіта» вивчають на четвертому курсі у сьомому семестрі і має на меті удосконалення комунікативних умінь і навичок студентів з огляду на обраний фах учителя початкових класів.

Для успішного оволодіння матеріалом дисципліни «Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи» зверніть увагу на ключові моменти її вивчення: цілі і політику курсу, компетентності, якими оволодієте в результаті опрацювання курсу, програмові вимоги до заліку як кінцевої форми контролю знань з курсу.

Мета курсу - розвиток комунікативної компетентності майбутніх педагогів, підвищення рівня етичної взаємодії педагога з учнями, формування комунікативної спрямованості у студентів задля розвитку і формування педагога в умовах сучасного освітнього простору.

Цілі курсу – допомогти студентам оволодіти системою комунікативних знань, умінь, задля забезпечення реалізації функцій, покладених на педагога, здійснення майбутніми фахівцями професійно-педагогічної комунікації на високому якісному рівні, можливість самореалізації й самовдосконалення студентів через вербальні, невербальні засоби комунікації з точки зору педагогічної діяльності.

У посібнику до кожної теми подано питання, які розглядаються на лекційних і практичних заняттях, завдання для самостійної роботи та рекомендації до їх виконання, запитання для самоконтролю, список рекомендованої літератури. Цікавими і важливими є додатки, які містять поради для успішного спілкування, тести, словник термінів з курсу.

Відповідно до навчального плану на оволодіння дисципліною відводиться 30 аудиторних годин (12 лекційних, 18 практичних), а також 60 годин на самостійну роботу.

Політика курсу

Від Вас під час аудиторних занять і при виконанні творчих завдань очікуються активність та комунікабельність, здатність до креативу та самостійної пошукової діяльності.

Лекційні заняття ви можете не відпрацьовувати, але знання лекційного матеріалу обов'язкове. Ваша присутність на практичних заняттях, контрольній роботі та заліку є обов'язковою. Пропуски практичних занять відпрацьовуються наступним чином: опрацювання теми, а також виконання вправ і творчих завдань із теми. І тільки відпрацювавши мінімум 50 % занять, ви можете бути допущені до складання заліку.

Обов'язковим є для отримання заліку відвідування більш 50% занять, написання контрольної роботи та виконання самостійної роботи.

Під час виконання творчих завдань неприпустимі плагіат та списування.

Під час аудиторних занять можете користуватися мобільним телефоном, ноутбуком чи планшетом як засобами підключення до Інтернету, а також для оприлюднення власних презентацій, використання електронних текстів і т.п.

Лекційні курси, а також додаткові ресурси, як-от: Словник термінів чи перелік завдань для самостійної роботи, для засвоєння змісту курсу є доступними на сайті дистанційної освіти (за поданим вище посиланням).

Вітається участь у науковій роботі в межах гуртка «Формування мовленнєвої компетенції майбутніх учителів початкової школи».

З усіх питань викладач готовий спілкуватись з Вами онлайн, через повідомлення у соцмережі Фейсбук, а також у групі Вайбер, створеній для студентів, котрі обрали цей курс.

Відпрацювання відбуватиметься щочетверга з 12. 00 год. до 13.00 в ауд. 308.

Отож, зустрічатимемося на заняттях, обмінюватимемося знаннями, уміннями, вчитимемося комунікувати, бути толерантними і позитивними, аналізувати, порівнювати, знаходити рішення, творитимемо, креативитимемо.

Система оцінювання

<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Вид контролю – залік. Максимальна оцінка – 100 балів (оцінки за практичні заняття–45 балів,</p> <p>за контрольну роботу – 10 балів,</p> <p>за самостійну роботу – 45 балів:</p> <p>- Підготуйте повідомлення про етапи і чинники розвитку дитини – 2, 5 б.,</p> <p>- За працями В. Сухомлинського «Слово про слово», «Як любити дітей» «Серце віддаю дітям» і Януша Корчака «Як любити дітей» визначіть основні правила професійної комунікації вчителя – 5 б.</p> <p>- Створіть проект «Комунікативний портрет учителя початкових класів» – 5 б.,</p> <p>- проаналізуйте народні казки «Колобок», «Ріпка», «Бременські музиканти» у руслі комунікативних стратегій і тактик, викладіть свої думки, висновки у творі-роздумі – 5 б.</p> <p>- ситуації з власного досвіду, розвиток і результат яких залежав від дотримання / недотримання культури спілкування, культури слухання. – 5 б.</p> <p>- есе-рефлексія за фільмом «Опудало» - 10 б.,</p> <p>- тези за книгою Адель Фабер і Елейн Мазліш «Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали» чи за будь-якою іншою книгою цього ж тематичного спрямування. Проаналізувавши поради авторів з</p>
--	---

	<p>проекцією на власний досвід спілкування, напишіть відгук на цю книгу – 5 б.</p> <p>- активна участь у круглому столі «Конфлікти у спілкуванні і способи протидії» - 5 б.</p> <p>- підготуйте повідомлення про способи привернути увагу співрозмовника – 2, 5 б.</p> <p>На кожне практичне заняття студент повинен виконати всю передбачену самостійну роботу. Оцінюється якість та оригінальність виконання самостійної роботи. Реченець (термін, дедлайн) – практичне заняття.</p>
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Ви повинні виконати контрольну роботу, що складається з теоретичного і практичного питань, а також творчого завдання і оцінюється у 10 балів: перших 2 завдання – по 3 бали, 3-є завдання – 4 бали.</p> <p>Робота повинна бути написана самостійно, плагіат заборонений, не потрібно робити посилань чи цитувань. Оцінюється якість та оригінальність наведених вами аргументів. Усі повинні обов’язково виконати контрольну роботу, а її відсутність з будь-яких причин не може бути виправданням.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Виконання 50 % завдань</p>

Компетентності, якими ви оволодієте в результаті опрацювання курсу

1. Здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії з іншими мовленнєвими суб'єктами. Уміння володіти різними стилями мовленнєвого спілкування в ситуаціях запобігання та врегулювання конфліктів;

2. Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики (професійної етики вчителя початкової школи);

3. Здатність до ефективної міжособистісної взаємодії; зокрема, здатність успішно взаємодіяти з керівництвом, колегами, учнями та їхніми батьками;

4. Здатність актуалізовувати та застосовувати комунікативні знання, навички, вміння, настанови, стратегії й тактики комунікативної поведінки, здобутий досвід комунікативної діяльності, а також індивідуально-психологічні якості особистості задля успішного здійснення в конкретних умовах педагогічної комунікативної діяльності з молодшими школярами, батьками, колегами;

5. Здатність педагога володіти доцільними формами вербального професійного спілкування в колективі, сприймати, осмислювати й відтворювати зміст і основну думку усних і письмових висловлювань, коригувати власне й чуже мовлення;

6. Здатність викладача забезпечити процесуальний бік педагогічного спілкування; володіння технікою педагогічного спілкування з суб'єктами навчально-виховного середовища.

Лекції

Лекція 1

Вступ. Поняття про комунікацію.

Мета: ознайомитися зі структурою і змістом курсу, поняттям комунікації, особливостями комунікативного розвитку особистості, збагатитися відомостями про культуру спілкування.

План

1. Предмет і завдання курсу «Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкових класів».
2. Комунікація як основа життєдіяльності людини. Комунікація і спілкування як мовленнєві поняття.
3. Мовленнєвий розвиток дитини. Чинники, що впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів.

Рекомендована література

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2009.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А.М.Богуш. – К.: Вища школа, 2007. 542.С.169-171.
5. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2004. 52с.
6. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практ. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с.
7. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.
8. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.
9. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть мету і завдання курсу.
2. Якими компетентностями володітимете в результаті вивчення курсу?
3. Дайте визначення поняття комунікація.

4. Що таке спілкування?
5. Які компоненти виділяють у структурі спілкування?
6. Дайте визначення поняття комунікатор.
7. Розкрийте питання про мовленнєвий розвиток дитини.
8. Перелічіть і охарактеризуйте етапи мовленнєвого розвитку дитини.
9. Які чинники впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів?
10. Якими способами і засобами варто розвивати мовлення дитини?

Лекція 2

Педагогічне спілкування як складова педагогічної комунікації

Мета: збагатитися відомостями про культуру педагогічного спілкування у професійній сфері, розглянути особливості, функції, складові педагогічної взаємодії, з'ясувати суть понять «комунікативна компетенція», «мовна і мовленнєва компетенції», «мовна/мовленнєва/комунікативна особистість».

План

1. Педагогічне спілкування. Особливості та функції педагогічного спілкування.
2. Поняття “комунікативна компетенція”.
3. Види і жанри мовленнєвої діяльності педагога.

Рекомендована література

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2009.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.
4. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. Львів, 2002. 232 с.
5. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2004. 52с.
6. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практик. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с.
7. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.

8. Горох Г.В., Карпалюк В. С. Комунікативна лінгвістика: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. 283 с.
9. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.
10. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010.

Питання для самоконтролю

1. Що таке педагогічне спілкування.
2. Перелічіть і охарактеризуйте функції педагогічного спілкування.
3. Дайте визначення поняття “комунікативна компетенція”.
4. Що таке емпатія?
5. Що таке ідентифікація?
6. Що таке децентрація?
7. Охарактеризуйте поняття комунікативної компетенції.
8. Як ви розумієте поняття комунікативної діяльності?
9. Що таке комунікативна ситуація?
10. Які види і жанри мовленнєвої діяльності педагога вам відомі?
11. Охарактеризуйте поняття усного мовлення.
12. Порівняйте усне і писемне мовлення.

Лекція 3

Комунікативні стратегії і тактики в педагогічній діяльності вчителя початкової школи

Мета: ознайомитися з особливостями організації ефективного педагогічного спілкування, комунікативними стратегіями і тактиками, поняттям і структурою мовленнєвого акту, про створення соціально-психологічного клімату під час педагогічного спілкування

План

1. Комунікативні стратегії і тактики: суть і взаємодія.
2. Мовленнєвий акт.
3. Соціально-психологічний клімат під час педагогічного спілкування.

Рекомендована література

1. Басюк Н. Комунікативна культура педагога вищої школи як головний аспект педагогічного спілкування. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/20252/1/Basjuk1.pdf>

2. Зміст та структура комунікативної культури педагога // Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680808/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. -<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Оліяр М. П. Навчально-методичний супровід формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 2. С. 149-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_2_30
5. Оліяр М.П. Зміст та структура комунікативно-стратегічної компетентності вчителя початкових класів // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(16), Issue: 33, 2014 www.seanewdim.com
6. Оліяр М. П. Комунікативно-стратегічна компетентність майбутніх учителів початкових класів як складова їх педагогічної культури // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2012. № 46. С. 35-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trkov_2012_46_12
7. Оліяр М. П. Лінгвістичні засади дослідження комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // ScienceRise. Педагогічна освіта. 2015. № 9(5). С. 60-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2015_9%285%29_13
8. Кінг Патрік «Стратегії і тактики спілкування», Книголав. 2017. 128 с.
9. Поперечна Л.Ю. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 1. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14

Питання для самоконтролю

1. Що таке комунікативна стратегія?
2. Дайте визначення поняттю комунікативна тактика.
3. Поясніть взаємозв'язок комунікативної стратегії і тактики.
4. Наведіть приклади комунікативних стратегій і тактик.
5. Які комунікативні стратегії найбільш характерні для навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи?
6. Охарактеризуйте пояснювальну стратегію.
7. Поясніть суть контрольної стратегії.
8. Охарактеризуйте оцінювальну стратегію.

9. Охарактеризуйте організаційну стратегію
10. У чому полягає стратегія сприяння?
11. Дайте визначення поняттю мовленнєвий акт?
12. Перелічіть і охарактеризуйте складові мовленнєвого акту.
13. Розкрийте питання «Соціально-психологічний клімат під час педагогічного спілкування».

Лекція 4

Проблема конфліктів у спілкуванні

Мета: розширити уявлення про типові труднощі та проблеми, що мають місце в сучасній початковій школі, в плані професійної адаптації, передусім, молодого фахівця, до педагогічного колективу школи.

План

1. Педагогічні конфлікти, їх характеристика, основні види.
2. Конфлікти між учителями та учнями.
3. Причини та функції учнівських конфліктів.
4. Поняття про психологічну безпеку освітнього середовища.
5. Управління конфліктом.

Рекомендована література

1. Адель Фабер і Елейн Мазліш Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали. Львів: Свічадо, 2010. 300 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. – 256 с.
3. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. - Львів: Львів, держ. фін.-екон. ін-т, 2002. - 232 с.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація. К.: Видавничий дім «Академія» 2006. 256 с.
5. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук. Педагогічні конфлікти, їх характеристика, основні види.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю педагогічний конфлікт.
2. Хто є основними учасниками педагогічного конфлікту?
3. Розкрийте питання «Конфлікти між вчителями та учнями».

4. Розкрийте питання «Конфлікти в учнівському колективі».
5. Що може бути причиною педагогічних конфліктів?
6. Які чинники забезпечують психологічно безпечне освітнє середовище?
7. Які шляхи запобігання педагогічними конфліктами?
8. Які є форми завершення конфліктів?
9. Вкажіть правила конструктивної взаємодії учасників конфліктної ситуації.

Лекція 5

Мовленнєвий етикет і культура спілкування вчителя

Мета: розширити уявлення про вербальні засоби комунікативної діяльності педагога та засоби комп'ютерної комунікації.

План

1. Мовленнєві моделі взаємодії суб'єктів педагогічної комунікації
2. Вербальні засоби комунікативної діяльності педагога
3. Комп'ютерна комунікація в освіті.

Рекомендована література

1. Бабич Н.Д. Навчи мене, вчителю, розмовляти. К.: Знання, 1992. 48 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 226 с.
3. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація спонтанного мовлення. К., 1985.
4. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації К., 1980.
5. Багмут А. Й. Семантика й інтонація в українській мові. – К., 1991.
6. Баєв Б.Ф. Психологія внутрішнього мовлення. К.: Знання, 1966. 146 с.
7. Барановська Л. Сутність основних знань, умінь і навичок вербального спілкування // Дивослово. 2000. №5. С. 23-28.
8. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998.
9. Чмут Т., Чайка Г. Вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет // Етика ділового спілкування. – К., 2002. – С. 107-117.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть поняття «комунікативна поведінка вчителя»

2. Які комунікативні моделі спілкування учителя вам відомі? Охарактеризуйте їх.
3. Що таке вербальна комунікація?
4. Які існують види зовнішнього мовлення?
5. Охарактеризуйте усне мовлення.
6. Поясніть поняття «писемне мовлення».
7. Охарактеризуйте особливості комунікативної комунікації в освітньому процесі.

Лекція 6

Невербальна комунікація

Мета: розширити уявлення про невербальні засоби комунікативної діяльності педагога, їхню роль у спілкуванні, під час навчально-виховного процесу зокрема.

План

1. Поняття невербальної комунікації
2. Зовнішній вигляд і поведінка педагога.
3. Екстралінгвістичні і просодичні засоби комунікації.

Рекомендована література

1. Бобир О. В. Етикет учителя: навч.-метод. посіб. К.: Слово, 2009. 216 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.
3. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. 256 с.
4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.
5. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. Львів., 2001. 214 с.
6. Стахів М. Український комунікативний етикет: Навчально-методичний посібник. К.: Знання, 2008. 245 с.
7. Карнегі Дейл «Як здобувати друзів і впливати на людей» КМ-БУКС, 2017.256 с.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю невербальна комунікація.
2. Перелічіть і охарактеризуйте засоби невербальної комунікації.
3. Яка роль невербальних засобів мовлення в комунікативному процесі?

4. Якими особливостями виділяються невербальні повідомлення?
5. Які засоби невербальної комунікації узагальнено називають кінесикою?
6. Розкрийте питання «Роль зовнішнього вигляду і поведінки педагога у навчально-виховному процесі».
7. Які засоби невербальної комунікації є екстралінгвістичними (позамовними) засобами?
8. Які із засобів є просодичними засобами невербальної комунікації?

Практичні заняття з курсу

№ за/п	• Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Предмет і завдання курсу, його наукові основи.	2
2	Тема 2. Педагогічне спілкування як складова педагогічної комунікації.	4
3	Тема 3. Стратегії і тактики педагогічного спілкування.	4
4	Тема 4. Стили, моделі, бар'єри й ускладнення комунікації педагога.	2
5	Тема 5. Мовленнєвий етикет і культура спілкування вчителя. Вербальні засоби.	4
6	Тема 6. Засоби невербальної комунікації вчителя	2
	Усього	18

Тема 1

Поняття про комунікацію

Мета: збагатитися відомостями про культуру педагогічного спілкування у професійній сфері, формувати навички вирізняти стилі педагогічного спілкування та визначати їхні засоби.

План

1. Предмет і завдання курсу. Зв'язок курсу з іншими дисциплінами.
2. Комунікація як основа життєдіяльності людини.
3. Комунікація і спілкування як мовленнєві поняття.
4. Мовленнєвий розвиток людини (моделі онтогенезу Ж.Піаже, О.Леонтьєва, О.Лурії).
5. Чинники, що впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів.

Рекомендована література

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2009.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.

4. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. Львів, 2002. 232 с.
5. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2004. 52с.
6. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практ. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128 с.
7. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.
8. Горох Г.В., Карпалюк В. С. Комунікативна лінгвістика: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. 283 с.
9. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.
10. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010.

Тема 2

Педагогічне спілкування як складова педагогічної комунікації.

Мета: розглянути особливості, функції, складові педагогічної взаємодії, з'ясувати суть понять «комунікативна компетенція», «мовна і мовленнєва компетенції», «мовна/мовленнєва/комунікативна особистість»

План

1. Особливості та функції педагогічного спілкування.
2. Складові комунікативної компетентності педагога.
3. Поняття “комунікативна компетенція” (суть, структура, засоби, сфера реалізації),
4. Поняття “мовна і мовленнєва компетенції”.
5. Поняття “мовна/мовленнєва/комунікативна особистість”.
6. Види і жанри мовленнєвої діяльності педагога: контактне/ дистантне, усне/ писемне, монолог, діалог, полілог, внутрішнє мовлення.

Рекомендована література

1. Абрамович С.Д., Чикарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2009.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.

4. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. Львів, 2002. 232 с.
5. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2004. 52с.
6. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практ. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с.
7. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.
8. Горох Г.В., Карпалюк В. С. Комунікативна лінгвістика: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. 283 с.
9. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.
10. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010.

Тема 3

Комунікативні стратегії і тактики

в педагогічній діяльності вчителя початкової школи

Мета: ознайомитися з особливостями організації ефективного педагогічного спілкування, комунікативними стратегіями і тактиками, звернути увагу на культуру слухання.

План

1. Комунікативні стратегії та їх види.
2. Комунікативні тактики. Взаємозв'язок між комунікативними стратегіями і тактиками.
3. Мовленнєвий акт.
4. Інтерактивна (взаємодія) і перцептивна (сприймання, розуміння, оцінювання) грані спілкування.
5. Соціально-психологічний клімат під час педагогічного спілкування.
6. Культура слухання. Процес розуміння іншої людини.

Рекомендована література

1. Басюк Н. Комунікативна культура педагога вищої школи як головний аспект педагогічного спілкування. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/20252/1/Basjuk1.pdf>

2. Зміст та структура комунікативної культури педагога // Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680808/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. - <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Оліяр М. П. Навчально-методичний супровід формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 2. С. 149-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp2016_2_30
5. Оліяр М.П. Зміст та структура комунікативно-стратегічної компетентності вчителя початкових класів // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(16), Issue: 33, 2014 www.seanewdim.com
6. Оліяр М. П. Комунікативно-стратегічна компетентність майбутніх учителів початкових класів як складова їх педагогічної культури // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2012. № 46. С. 35-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trkov2012_46_12
7. Оліяр М. П. Лінгвістичні засади дослідження комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // ScienceRise. Педагогічна освіта. 2015. № 9(5). С. 60-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tex2015_9%285%29_13
8. Поперечна Л.Ю. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 1. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps2012_1_14

Тема 4

Проблема конфліктів у спілкуванні

Мета: розширити уявлення про типові труднощі та проблеми, що мають місце в сучасній початковій школі, в плані професійної адаптації, передусім, молодого фахівця, до педагогічного колективу школи; формувати вміння аналізувати приклади диспозицій молодого педагога

План

1. Стили, моделі, бар'єри й ускладнення комунікації педагога.
2. 3. Педагогічні суперечності і конфлікти. Розв'язання та усунення конфліктів.
4. Спілкування і маніпуляції.
5. Мовленнєва агресія: причини і наслідки.

Рекомендована література

1. Адель Фабер і Елейн Мазліш Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали / Пер. О. Мандрика. Львів: Свічадо, 2010. 300 с.
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. –256 с.
3. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. - Львів: Львів, держ. фін.-екон. ін-т, 2002. -232 с.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.

Змістовий модуль 2

Основні засоби педагогічної комунікації

Тема 5

Мовленнєвий етикет і культура спілкування вчителя

Мета: розширити уявлення про вербальні засоби комунікативної діяльності педагога та засоби комп'ютерної комунікації

План

1. Мовленнєві моделі взаємодії суб'єктів педагогічної комунікації.
2. Вербальні засоби комунікативної діяльності педагога.
3. Види вербальних засобів комунікації.
4. Комп'ютерні засоби ПК.
5. Етичні правила комунікації у інформаційних мережах.

Рекомендована література

1. Бабич Н.Д. Навчи мене, вчителю, розмовляти. К.: Знання, 1992. 48 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 226 с.
3. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація спонтанного мовлення. К., 1985.
4. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації К., 1980.
5. Багмут А. Й. Семантика й інтонація в українській мові. – К., 1991.
6. Баєв Б.Ф. Психологія внутрішнього мовлення. К.: Знання, 1966. 146 с.
7. Барановська Л. Сутність основних знань, умінь і навичок вербального спілкування // Дивослово. 2000. №5. С. 23-28.
8. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998.

9. Чмут Т., Чайка Г. Вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет // Етика ділового спілкування. – К., 2002. – С. 107-117.

Тема 6

Засоби невербальної комунікації вчителя

Мета: збагатитися знаннями про функції та засоби невербальної комунікації, її значенні щодо оптимізації системи впливу учителя на учнів, створення умов для сприятливої, творчої атмосфери спільної діяльності

План

1. Засоби невербальної комунікації вчителя як необхідна умова культури професійного спілкування.
2. Зовнішній вигляд і поведінка педагога.
3. Основні елементи невербальної комунікації: інтонація, швидкість, гучність мовлення, артикуляція, висота голосу тощо.
4. Екстралінгвістичні і просодичні засоби комунікації.
5. Міміка. Жести. Візуальний контакт.
6. Декодування невербальної комунікації.
7. Міжособистісний комунікативний простір.

Рекомендована література

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2009.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.
4. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. Львів, 2002. 232 с.
5. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2004. 52с.
6. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практ. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с.
7. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.
8. Горох Г.В., Карпалюк В. С. Комунікативна лінгвістика: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. 283 с.
9. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.
10. Яценкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010.

Самостійна робота

№ з.п.	Зміст самостійної роботи	Обсяг (год.)
1	Етапи мовленнєвого розвитку дитини. Чинники, що впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів.	5
2	За працями В. Сухомлинського «Слово про слово», «Як любити дітей» «Серце віддаю дітям» і Януша Корчака «Як любити дітей» визначіть основні правила професійної комунікації вчителя.	10
3	На основі власного спостереження, створіть проект «Комунікативний портрет учителя початкових класів»	5
4	Проаналізуйте народні казки «Колобок», «Ріпка», «Бременські музиканти» у руслі комунікативних стратегій і тактик, викладіть свої думки, висновки у творі-роздумі.	5
5	Проаналізуйте ситуації з власного досвіду, розвиток і результат яких залежав від дотримання / недотримання культури спілкування, культури слухання.	5
6	Перегляньте художній фільм режисера Ролана Бикова «Опудало» («Чучело») (1983, СРСР, в головних ролях Крістіна Орбакайте, Юрій Нікулін, Олена Санаєва). Проаналізуйте проблеми взаємодії в учнівському колективі і учнів та педагогів. Охарактеризуйте позицію директора школи та визначити шляхи вирішення у навчальному закладі	10

7.	Опрацюйте книгу Адель Фабер і Елейн Мазліш «Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали». Проаналізувавши поради авторів з проекцією на власний досвід спілкування, напишіть відгук на цю книгу.	10
8	Підготуйтеся до круглого столу «Конфлікти у спілкуванні і способи протидії», опрацювавши відповідні книги, наприклад, Д. Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей» та Іржі Томана «Мистецтво говорити», виокремивши основні принципи, правила і способи налагодження міжособистісної комунікації. Наведіть приклади позитивного вирішення конфліктних ситуацій.	5
9	Підготуйте повідомлення про способи привернути увагу співрозмовника.	5
	Усього	60

Рекомендації до виконання завдань з самостійної роботи

1. Етапи мовленнєвого розвитку дитини. Чинники, що впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів.

Готуючи ці питання, зверніть увагу на концепцію інтелектуального розвитку Жана Піаже, моделі мовленнєвого онтогенезу людини О.Леонтьєва, О.Лурії.

Опрацюйте статтю О. В. Лянної «Мовленнєва діяльність як спосіб реалізації мовленнєвого спілкування», опублікованої у журналі Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № 5 (49) Режим доступу: <https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/1649/1/Movlennieva%20diialnist%20yak%20.pdf>

2. За працями В. Сухомлинського «Слово про слово», «Як любити дітей» «Серце віддаю дітям» і Януша Корчака «Як любити дітей» визначіть основні правила професійної комунікації вчителя.

Твори В.Сухомлинського можете відшукати в бібліотеці, наприклад у цих джерелах:

- Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 321 – 330.

- Сухомлинський В.О. Слово про слово // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 160 – 167.

Книгу Януша Корчака «Як любити дітей» українською пошукайте в книгарні, бібліотеці чи в Інтернеті. Зверніть увагу на сприйняття Корчаком дитини як повноцінної особистості, на 10 заповідей Януша Корчака для батьків.

3. На основі власного спостереження, створіть проект «Комунікативний портрет учителя початкових класів». У Портреті, як і зазвичай, продумайте позитивні і негативні характеристики учителя початкових класів. Можливо, порадите способи особистісного і професійного удосконалення учителя.

4. Проаналізуйте народні казки «Колобок», «Ріпка», «Бременські музиканти» у руслі комунікативних стратегій і тактик, викладіть свої думки, висновки у творі-роздумі.

Уважно прочитайте текст казок, зверніть увагу на мету і результат спілкування, на шляхи досягнення мети і чи вони дають бажаний результат.

Проаналізуйте ситуації з власного досвіду, розвиток і результат яких залежав від дотримання / недотримання культури спілкування, культури слухання.

5. Проаналізуйте ситуації з власного досвіду, розвиток і результат яких залежав від дотримання / недотримання культури спілкування, культури слухання.

6. Перегляньте художній фільм режисера Ролана Бикова «Опудало» («Чучело») (1983, СРСР, в головних ролях Крістіна Орбакайте, Юрій Нікулін, Олена Санаєва).

Цей фільм Ви можете переглянути в Інтернеті мовою оригіналу, тобто російською. Проаналізуйте проблеми взаємодії в учнівському колективі і учнів та педагогів. Охарактеризуйте позицію директора школи та визначити шляхи вирішення у навчальному закладі.

7. Опрацюйте книгу Адель Фабер і Елейн Мазліш «Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали». Проаналізувавши поради авторів з проекцією на власний досвід спілкування, напишіть відгук на цю книгу.

Цю книгу Ви можете віднайти у бібліотеці або в Інтернеті.

8. Підготуйтеся до круглого столу «Конфлікти у спілкуванні і способи протидії», опрацювавши відповідні книги, наприклад, Д. Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей» та Іржі Томана «Мистецтво говорити», виокремивши основні принципи, правила і способи налагодження міжособистісної комунікації. Наведіть приклади позитивного вирішення конфліктних ситуацій.

Пригадайте з власного шкільного досвіду хоча б одну конфліктну ситуацію, її результат і шляхи розв'язання, проаналізуйте її з рівня Вашого теперішнього досвіду.

9. Підготуйте повідомлення про способи привернути увагу співрозмовника.

Можете теж скористатися працями Д. Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей» та Іржі Томана «Мистецтво говорити».

Рекомендована література

Основна література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2009. 376 с.
2. Бобир О. В. Етикет учителя: навч.-метод. посіб. К.: Слово, 2009. 216 с.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.
4. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. 256 с.
5. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.
6. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010. 312 с.

Додаткова література

8. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с.
9. Адель Фабер і Елейн Мазліш Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали / Пер. О. Мандрика. Львів: Свічадо, 2010. 300 с.
10. Барановська Л. Сутність основних знань, умінь і навичок вербального спілкування // Дивослово. 2000. №5. С. 23-28.
11. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіатології. Л.: Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
12. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. Львів, 2002. 232 с.
13. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2004. 52с.
14. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практ. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с.
15. Гайдаєнко І. Канали комунікації та лексичні засоби їх вираження (на матеріалі назв чуттєвої сфери) // Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту. Серія "Лінгвістика": Зб. наук. пр. Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. Випуск 5. С. 174-180.
16. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. С. 341-342.
17. Горох Г.В., Карпалюк В. С. Комунікативна лінгвістика: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. 283 с.

18. Жовтобрюх В.Ф., Муромцева О.Г. Культура мови вчителя : Курс лекцій / за ред. О.Г. Муромцевої. Х.: Гриф, 1998. 208 с.
19. Загнітко А.П., Домрачева І.Р. Основи мовленнєвої діяльності. Донецьк: Вид-во донец. ун-та, 2001. 56 с.
20. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навч. пос. Київ: НМЦВО, 2003. 320с.
21. Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. пос. для студентів ВНЗ. К.: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, 2008. 235 с.
22. Карнегі Дейл «Як здобувати друзів і впливати на людей» КМ-БУКС, 2017.256 с.
23. Кінг Патрік «Стратегії і тактики спілкування», Книголав. 2017. 128 с.
24. Корчак Януш Як любити дітей. КСД, 2016. 208 с.
25. Нечепоренко Л.С. Методологічні засади теорії і практики педагогічної майстерності: Монографія. Харків: Видав. центр ХНУ, 2004.128 с.
26. Оліяр М.П. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до комунікативно-стратегічної діяльності // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(18), Issue: 37, 2014 www.seanewdim.com
27. Оліяр М.П. Теорія і практика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів: монографія. Івано-Франківськ: Сімик, 2015. 500 с.
28. Педагогічна майстерність : [підручник] /І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А.Зязюна. [2-ге вид., доп. іпереробл.]. К.: Вища шк., 2004. 422с.
29. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика : монографія / за ред. О.А.Кучерук. Київ : КНТ, 2016. 258 с.
30. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. Львів., 2001. 214 с.
31. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навч. посібник Київ : Зоря, 2003. 287с.
32. Семеног О. М. Культура наукової української мови: навч. посібник Київ: «Академвидав», 2010.
33. Сербенська О. Культура усного мовлення: практикум: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
34. Стахів М. Український комунікативний етикет: Навчально-методичний посібник. К.: Знання, 2008. 245 с.

35. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 321 – 330.
36. Сухомлинський В.О. Слово про слово // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 160 – 167.
37. Томан І. Мистецтво говорити. Пер. с чес., 2-е вид. – К.: Політвидав України, 1989. – 293 с.
38. Уварова А.М. Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя: навч.-метод. пос. для пед. ун-тів. Суми: Сум ДПУ, 2007. 132 с.
39. Чмут Т. К. Шляхи розвитку культури спілкування студентів вищих навчальних закладів: навчальний посібник. К.: Основа, 2002. 380с.
40. Чмут Т., Чайка Г. Вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет // Етика ділового спілкування. – К., 2002. – С. 107-117.
41. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної емоційної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.

Інформаційні ресурси

1. Басюк Н. Комунікативна культура педагога вищої школи як головний аспект педагогічного спілкування. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/20252/1/Basjuk1.pdf>
2. Державний стандарт початкової освіти (21.02.2018) - <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti>
3. Залізняк А. М. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського щодо розвитку мови дітей. – Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/1239/1/.pdf>
4. Зміст та структура комунікативної культури педагога // Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680808/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. -<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Оліяр М. П. Навчально-методичний супровід формування комунікативно стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 2. С. 149-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_2_30

7. Оліяр М.П. Зміст та структура комунікативно-стратегічної компетентності вчителя початкових класів // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II(16), Issue: 33, 2014 www.seanewdim.com

8. Оліяр М. П. Комунікативно-стратегічна компетентність майбутніх учителів початкових класів як складова їх педагогічної культури // *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2012. № 46. С. 35-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trkov_2012_46_12

9. Оліяр М. П. Лінгвістичні засади дослідження комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // *ScienceRise. Педагогічна освіта*. 2015. № 9(5). С. 60-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_9%285%29_13

10. Поперечна Л.Ю. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми // *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 1. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14

11. Путіловська Н. Б. Місце комунікативної культури в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя // *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер: Педагогіка. 2011. Т. 173, Вип. 161. С.14-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_173_161_5

Стахів М. Комунікативний етикет як складова професійної компетентності педагога / М. Стахів // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 4. С. 87–96. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_4_12.

Програмові вимоги до заліку

1. Предмет і завдання курсу "Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи".
2. Зв'язок курсу "Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи" з іншими навчальними дисциплінами.
3. Комунікація як основа життєдіяльності людини.
4. Комунікація й спілкування як мовленнєві поняття.
5. Спілкування як взаємодія та обмін інформацією.
6. Складові ефективної комунікації.
7. Мовленнєвий розвиток людини
8. Чинники, що впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів.
9. Педагогічне спілкування як складова педагогічної комунікації.
10. Особливості та функції педагогічного спілкування.
11. Багатоманітність векторів спілкування учителя.
12. Складові комунікативної компетентності педагога.
13. Поняття «комунікативна компетентність»: суть, структура, засоби, сфера реалізації.
14. Поняття «мовна компетенція» і «мовленнєва компетенція».
15. Поняття «мовна/мовленнєва/комунікативна особистість».
16. Види і жанри мовленнєвої діяльності педагога.
17. Комунікативні стратегії і тактики в педагогічній діяльності вчителя початкової школи.
18. Види комунікативних стратегій.
19. Мовленнєвий акт: суть поняття, структура, функції.
20. Інтерактивна (взаємодія) і перцептивна (сприймання, розуміння, оцінювання) грані спілкування.
21. Соціально-психологічний клімат під час педагогічного спілкування.
22. Культура слухання. Процес розуміння іншої людини.

23. Психологічні бар'єри у педагогічній комунікації. Приклади високої комунікативної культури особистості (за Д. Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей»).

24. Педагогічні суперечності і конфлікти. Розв'язання та усунення конфліктів.

25. Спілкування і маніпуляції. Шляхи запобігання маніпуляціям.

26. Мовленнєвий етикет і культура спілкування вчителя.

27. Шляхи підвищення комунікативної культури вчителя.

28. Вербальна комунікація у діяльності педагога.

29. Види вербальних засобів комунікації.

30. Сутність невербальної техніки вчителя.

31. Засоби невербальної комунікації вчителя як необхідна умова культури професійного спілкування.

32. Комп'ютерні засоби педагогічної комунікації. Етичні правила комунікації в інформаційних мережах.

33. Лінгвістичні характеристики комп'ютерного спілкування.

34. Графічні засоби передачі емоцій.

35. Зовнішній вигляд і поведінка педагога як засоби комунікації.

ДОДАТКИ

Додаток А

Поради мовцям для успішного спілкування

Як говорити коректно про людей з інвалідністю

7 корисних порад від порталу НУШ

1) Найперше, що необхідно зробити – забути слово «**інвалід**», викреслити його зі свого лексикону. Два роки тому це поняття прибрати з усіх законів України і замінили на «**людина з інвалідністю**».

2) Акцентувати потрібно насамперед на людині, а не на її інвалідності. Тому правильно казати «**людина /дитина з...**». Наприклад, «**дитина з ДЦП**» (неправильно: децепешник), «**дитина з розладами аутистичного спектру**» (неправильно: аутист; «**дитина з аутизмом**» – теж коректно, говорять про спектр, бо аутизм не буває однаковим), «**дитина з епілепсією**» (неправильно: епілептик).

3) Некоректно казати «**особлива дитина**», бо всі діти чимось вирізняються.

4) Забудьте й про словосполучення «**особливі потреби**». Сходи з пандусом – це не особливо, а нормально і стане у пригоді не тільки тим, хто пересувається на візку, а й мамам з немовлятами, бабусям із «кравчучками» чи пасажирам із валізами. Або людині з переломом ноги.

5) Термін «**особливі освітні потреби**» є прийнятним, але застосовується не тільки до дітей з інвалідністю, а й, наприклад, до емігрантів, які поки не достатньо добре знають мову, чи до дітей, які постраждали внаслідок бойових дій і тимчасово потребують психологічної допомоги та підтримки у навчанні. Зараз особливі освітні потреби в них є, а згодом не буде.

6) Менше негативних виразів на кшталт «**страждає на...**» – цей вираз передбачає, що людині, про яку ви говорите, постійно погано, боляче і безнадійно. Це викликає непотрібний жаль. Так само не варто казати, що хтось

«прикутий до візка». Візок допомагає пересуватися, надає можливість рухатися, а не приковує.

7) Не зважаючи на те, що існують Українські товариства сліпих та глухих (УТОС та УТОГ відповідно), слова **«глухий»** та **«сліпий»** можуть мати негативне забарвлення. Коректніші варіанти: **«людина, яка не чує»** або **«людина з порушеннями слуху/зору»**, **«незрячий»**.

8) Не бійтеся говорити **«радий/-а тебе бачити»** чи **«побачимося»** незрячим. Так само можна запросити **«іти прогулятися»** людину на візку. Інвалідність означає лише те, що хтось робить те саме, що й ви, – тільки в інший спосіб.

Як порозумітися з батьками учнів: поради психолога
(за матеріалами журналу «На Урок»)

Усі вчителі час від часу спілкуються з батьками своїх учнів. Уникнути цього не завжди приємного обов'язку неможливо, адже нерідко саме від взаєморозуміння обох сторін залежить успішність дитини. Часто головним завданням є необхідність налагодити взаємодію та не допускати конфліктних ситуацій.

Як показує досвід, батьки бувають різними. Деякі з них справжні взірці: цікавляться особливостями навчання, роблять усе можливе задля розвитку дитини та при необхідності консультуються з вчителем. А інші – повна їм протилежність, до того ж нерідко вони керуються такими думками:

- їхня дитина особлива та потребує максимум уваги;
- вчитель все робить неправильно, тому треба дати йому кілька «цінних» порад;
- все що відбувається у школі, залишається у школі, інформувати їх про це не обов'язково;
- їх точка зору є єдиною вірною, це треба довести будь якою ціною (можна навіть кричати на педагога та ображати його).

Це узагальнення не вичерпне. Впевнені, що вчителі можуть додати ще кілька типів батьківської поведінки, з якою їм довелось зіштовхуватись. Вчитель має знайти правильний підхід до кожного – це нюанси професії. Це не так вже й легко, але тут на допомогу придуть прості та дієві, правила комунікації.

1. Спробуйте знайти контакт і зосередити увагу співрозмовника на собі. Навчитися цьому складно, але необхідно. Тут у нагоді стануть психологічні хитрощі на кшталт: завжди привітна посмішка, зоровий контакт, спокійна інтонація та стримана жестикуляція. Бесіду ж варто почати з позитивних моментів, після цього подальші зауваження (якщо вони будуть) сприйматимуться вже не так гостро.

2. Умійте не тільки говорити, а й слухати. Якщо батьки налаштовані агресивно та замість конструктивного діалогу намагаються щось довести викладачу, то сенсу у розмові не багато. А якщо обидва учасника не хочуть чути один одного? Тож вчитель має бути мудрішим, спробуйте налагодити контакт з матір'ю чи батьком учня, а перш за все – вислухати.

3. Тримайте свої емоції при собі. Якщо людина налаштована досить агресивно, уподібнюватись їй не варто та навіть протипоказано. До того ж зайві емоції завадять вам зрозуміти позицію опонента, в результаті ви посваритесь, а от відновити нормальні стосунки після такого буде не так вже й просто. Хоча б одна сторона діалогу має зберігати спокій та бути цілком коректною. Батьки критикують вас чи ваших колег? Не обурюйтесь, а прислухайтесь, можливо, в чомусь вони таки мають рацію.

4. Будьте максимально відкритими. Інколи батьки заздалегідь можуть бути негативно налаштовані до вчителя, але буває й таке, що гарні на початку стосунки раптово псуються. Чому? Тому що іноді батьки не відчують зворотнього зв'язку. Час від часу виходьте на зв'язок з батьками, особливо якщо помічаєте, що дитина поводить себе нетипово. Це не просто правильно, у майбутньому це врятує вас від необхідності вислуховувати обурені промови з приводу неналежної уваги до дитини.

5. Пам'ятайте, що мета спілкування – благополуччя дитини. Не варто забувати про те, що конфлікти між батьками та вчителями завжди відбиваються на дитині. Що робити? Передусім керуватися інтересами дитини, не допускати жодних конфліктів. Всі батьки переймаються невдачами та успіхами своїх дітей, потрібно лише довести, що вам теж не все одно. Не варто звинувачувати їх у тому, що дитина погано себе поводить чи не дуже добре вчиться, краще дайте кілька педагогічних порад та допоможіть знайти вихід.

Типові помилки у спілкуванні з батьками

Але варто зазначити, що далеко не завжди проблема полягає саме у батьках учнів, бувають ситуації, в яких об'єктивно недопрацював вчитель. Серед найтипівіших помилок, яким можна було б запобігти, можна виокремити наступні:

- не знає і не цікавиться сімейними обставинами учня;
- відмовляється спілкуватися з батьками;
- не допомагає батькам знайти оптимальні шляхи вирішення проблем дитини;
- не довіряє думці батьків;
- визнає лише власну точку зору;
- вважає свій авторитет непохитним.

Як результат, батьки не мають вичерпної інформації щодо шкільних справ та поведінки своєї дитини, а отже не можуть зробити правильні висновки та вчасно втрутитися. Більше того, не знаючи всіх нюансів, вони не зможуть

зрозуміти, чому вчитель висуває до учня ті чи інші вимоги, зате одразу почнуть сприймати їх вороже.

Як підсумок – школа та педагоги сприймаються як джерело проблем, незрозумілих вимог та безпідставної критики. Тому дуже важливо підтримувати зв'язок з батьками учнів, своєчасно розповідати про проблеми та досягнення дитини, а також допомагати порадою у вирішенні спірних питань.

Психологічні хитрощі.

Психологи говорять про те, що порозумітися можна будь з ким, було б бажання. І для цього є цілком дієві та прості методи, скористатися якими може кожен. В результаті ви станете справжнім майстром спілкування та зможете знайти підходи до будь-кого!

Парафраз. Дуже відома методика, за допомогою якої можна встановити контакт фактично будь з ким. Парафраз полягає в переказі почутого від співрозмовника своїми словами. Це дуже просто та водночас ефективно, адже такий підхід дозволяє показати людині, що ви справді зацікавлені розмовою та уважно слухаєте.

Використання парафраза не просто налаштовує співрозмовника позитивно, це також дозволить відновити контроль над ситуацією в разі виникнення конфлікту та допоможе виглядати професійно.

Як це працює? Наприклад, роздратовані батьки кажуть щось на кшталт: «Моєму сину приділяють недостатньо уваги, саме тому він отримує погані оцінки. Треба було віддати його до іншої школи, як мені радили!». Можливий парафраз: «Я бачу, що ви дуже засмучені оцінками сина. Прикро чути, що ви з самого початку були негативно налаштовані до нашої школи».

Таким чином ви не підтримуєте конфлікту, а говорите співрозмовнику, що ви його чудово розумієте. Це дозволить перевести розмову в більш безпечну площину.

Відзеркалення. Ще один відомий психологічний прийом, використання якого дозволить налаштувати людину на позитивне спілкування. Метод відзеркалення полягає у відтворенні положення тіла, копіюванні міміки та жестів, коригуванні тону та тембру голосу, швидкості та темпу мовлення співрозмовника. Таким чином людина починає думати, що ви з нею дуже схожі, отже, до вас треба ставитися з повагою.

Принцип компліменту. Всім людям подобається чути гарні новини, а от погані – не дуже. Тому навіть якщо вам потрібно сказати щось не дуже приємне

про учня, не починайте промову з невтішних звісток, це може одразу налаштувати батьків вороже. Будь-яку дитину можна за щось похвалити: за поведінку, готовність допомогти, кмітливість... Зробіть це!

Не всі ситуації можна передбачити та виробити алгоритм дій зазделегідь. Але головне для вчителя – витримка та вміння налагодити контакт за будь-яких обставин. Будьте впевнені у собі!

**Найбільш типові помилки та утруднення,
які трапляються в діяльності вчителя
(за Волковою Н.П.)**

Помилки й утруднення	Шляхи виправлення й подолання
<p>Дуже тихо говорить, окремі слова вимовляє нечітко, учням важко стежити за ходом розповіді вчителя.</p>	<p>Запитайте учнів, які сидять за останніми партами, чи чують вони вас; готуючись до уроку, кілька разів запишіть пояснення навчального матеріалу на магнітофонну стрічку, а потім прослухайте себе на відстані (приблизна відстань від учительського столу до задньої парті).</p>
<p>Голос надмірно гучний, школярі швидко стомлюються.</p>	<p>Постійно змінюйте тональність свого голосу залежно від змісту висвітлюваного матеріалу та видів навчальної діяльності учнів.</p>
<p>Учитель говорить у дуже швидкому темпі, учні неспроможні стежити за ходом його думок, поступово виключаються із навчальної роботи.</p>	<p>Пам'ятайте, що швидкість мовлення вчителя на уроці не повинна перевищувати 40-50 слів на хвилину. З допомогою магнітофона вдома час від часу перевіряйте себе, а на уроці вдавайтесь до самоконтролю.</p>
<p>У мовленні вчителя частенько трапляються слова-паразити: „а-а”, „е-е-е”, „так-от” тощо.</p>	<p>У ході самоаналізу чітко виділіть ті слова-паразити, які вами найчастіше використовуються. Підготуйте для себе невеликий плакат з написом: „Не вживайте слів: „так-от”, „а-а”, „е-е-е”, “ну”. Непомітно для учнів кладіть цей плакат перед собою на столі. З часом від таких слів ви відвикнете, і потреба в плакаті відпаде.</p>
<p>Пояснюючи навчальний матеріал, учитель спрямовує погляд</p>	<p>Намагайтеся тримати в полі зору всіх учнів, непомітно переводячи</p>

<p>на стіни класної кімнати, поверх голів учнів або за вікно.</p>	<p>погляд з одного на іншого намагайтесь аналізувати по очах вихованців, як вони сприймають зміст вашої розповіді.</p>
<p>Допускає мовні огріхи: русизми, неправильне вживання наголосів.</p>	<p>Готуючись до уроку, перевіряйте з допомогою словника правильність вживання тих чи інших мовних форм. На полях свого робочого зошита виписуйте найбільш складні слова, проставляйте наголоси, робіть підкреслення червоним чорнилом, тренуйтеся удома у вимові окремих слів, виразів.</p>
<p>Застосовує складні наукові терміни, запозичені з іноземних мов, незрозумілі слова.</p>	<p>Уникайте насичення мов іноземними словами, складними науковими термінами. Завжди намагайтесь відшукати рівнозначне слово чи вираз рідною мовою. У тих випадках, коли певний термін або слово не має точного відповідника рідній мові, зупиніться на поясненні етимології цього слова, запишіть його на дошці, а учні нехай зафіксують у своїх словниках чи робочих зошитах.</p>
<p>Свою розповідь учитель перериває паузами, щоб зробити зауваження учням, які порушують дисципліну. При цьому він підвищує голос, говорить із роздратуванням.</p>	<p>Намагайтесь не розривати логічної канви своєї розповіді. Коли хтось із учнів порушує дисципліну, зробіть паузу й зосередьте увагу на конкретному вихованцеві. Можна підійти до нього й тихенько попросити не заважати.</p>
<p>Під час пояснення навчального матеріалу перебуває в одній позі (стоїть біля стільця, міцно затиснувши руки на його спинці, або перед дошкою, нервово перебираючи пальцями).</p>	<p>Уникайте статичної пози. Вдавайтесь до використань наочних посібників, технічних засобів навчання. Постійно вправляйтесь у подоланні нервового напруження.</p>

<p>Під час самостійної роботи учнів учителька на перші прохання про допомогу „бігає” по класу, виступуючи підборами або намагається ходити навшпиньках.</p>	<p>Привчайте учнів до самостійності у виконанні навчальних завдань. Подбайте про взуття, яке б не стукало й не привертало до себе увагу. По класу ходіть поважно і впевнено.</p>
<p>Учитель пише на дошці нерозбірливо, спотворюючи букви. Витер лише частину дошки, на іншій же залишилися уривки раніше зроблених записів.</p>	<p>Перш ніж писати на дошці, необхідно повністю стерти те, у чому вже немає потреби. Відновіть уміння та навички правильного написання літер.</p>
<p>Користуючись таблицями або картками, розміщеними на дошці, учитель затуляє собою частину ілюстративного матеріалу. Коли треба щось написати на дошці, шукає між таблицями вільне місце.</p>	<p>Картки і великі таблиці потрібно вішати праворуч або ліворуч від дошки на спеціально пристосованих планках, залишаючи тим самим її вільною для записів. Працюючи з картою або таблицею, користуйтеся указкою, а самі ставайте збоку.</p>
<p>Звертаючись до окремих учнів, учитель показує пальцем, додаючи: „Ось ти” і т. ін.</p>	<p>Добре запам’ятайте прізвища та імена всіх своїх вихованців. Звертаючись до конкретного учня на уроці, називайте ім’я чи прізвище та ім’я, додаючи: „Будь ласка”.</p>
<p>Заходить до класної кімнати через 2-3 хвилини після дзвінка на урок.</p>	<p>Заходьте до класної кімнати через 1-2 секунди після другого дзвінка на урок. Виявляйте цим пунктуальність і бережливе ставлення до використання навчального часу.</p>
<p>Оцінюючи якість знань учнів, нечітко формулює запитання; вони мають риторичний характер або вимагають відповідей: „так” чи „ні”.</p>	<p>Вузлові запитання для перевірки знань, умінь та навичок учнів ретельно продумуйте під час підготовки до уроку, дбайте, щоб вони спонукали школярів до роздумів, сприяли активізації мислення.</p>
<p>Під час усної перевірки знань учнів віддає перевагу „парній педагогіці”, спілкуванню лише з</p>	<p>Систематично працюйте над виробленням у себе вміння широко розподіляти увагу. Це дасть вам змогу</p>

<p>одним-двома учнями, не контролюючи діяльність інших.</p>	<p>уважно слухати усні відповіді вихованців, контролювати тих, хто виконує завдання на дошці, бачити учнів всього класу. Якщо відчуваєте утруднення, вдавайтеся до спеціальних вправ.</p>
<p>Учень відповідає на поставлене запитання, а вчитель у цей час говорить з іншим учнем або риеється у своїх паперах чи байдуже дивиться у вікно.</p>	<p>Виявляйте цілеспрямовану увагу до учня й особливий інтерес до змісту його відповіді, так ніби ви чуєте це вперше.</p>
<p>Учитель зайшов до класу, привітався. Учні сіли за парти, продовжують гомоніти, а вчитель, намагаючись пересилити цей гамір, про щось починає розповідати.</p>	<p>Коли зайшли до класу, учні вітають вас вставанням. Відповівши на привітання, зосередьте свою увагу на вихованцях, витримайте мовчазну паузу, поки в класі настане тиша. Лише після цього запропонуйте їм сісти і відразу ж залучіть до конкретної діяльності.</p>
<p>Під час пояснення нового матеріалу окремі школярі починають розмовляти, до них приєднуються інші. Але вчитель продовжує розповідь.</p>	<p>Намагайтеся помітити найменші порушення поведінки окремими учнями, не давши можливості включитися в цей процес іншим. Зробіть паузу, уважно подивіться на учня, який виявляє недисциплінованість, висловіть мімікою й жестом своє незадоволення. Аналізуйте зміст і методи власної роботи; якщо учні втрачають інтерес до вашої розповіді, треба шукати інші засоби викладу навчального матеріалу.</p>
<p>На уроці вдається до розгляду негативних дій і вчинків учнів чи конфліктів, які виникли між ними, що призводить до даремних витрат часу й нервового збудження вихованців.</p>	<p>Намагайтеся нейтралізувати негативні дії вихованців засобом „підміни”, тобто негайно переключити їх увагу на інший вид діяльності, навчальної в першу чергу. Аналізуйте конфлікти за рамками уроку.</p>

<p>Школяр запізнився на кілька хвилин на урок. Учитель припиняє навчальну роботу й з'ясовує причини затримки, вдається до „моралізування”.</p>	<p>Мімікою висловіть невдоволення поведінкою учня і, не припиняючи роботи, жестом попросить його сісти за парту. Лише після уроку можете з'ясувати причини запізнення й зробити вихованцеві зауваження.</p>
<p>Учень не хоче працювати на уроці, всіляко демонструючи це. Учитель будь-що намагається залучити вихованця до навчальної роботи, використовуючи навіть яскраво виражені авторитарні засоби впливу.</p>	<p>Не варто бурхливо реагувати на таку поведінку школяра. Краще залишити його в спокої. Якщо всі учні класу активно працюють над виконанням конкретного навчального завдання, недисциплінований вихованець може заспокоїтись, також включившись в роботу.</p>
<p>Учитель, вислухавши відповідь учня, виставляє оцінку, не аргументуючи її. На запитання учня: „А чому мені „3”?” відповідає: „Бо ти знаєш цей матеріал лише на „трійку”.</p>	<p>Намагайтесь у всіх випадках аналізувати відповіді учнів, підкреслюючи позитивне і вказуючи на допущені помилки. Можна спонукати школяра й до самоаналізу.</p>
<p>Виставляє оцінки з урахуванням особистого ставлення до учнів.</p>	<p>Дотримуйтесь об'єктивності в оцінюванні знань учнів. Без вияву симпатій чи антипатій. Помилки в цьому призводять до втрати вчителем авторитету.</p>
<p>Учитель під тиском батьків чи учнів іноді змінює раніше виставлені оцінки, особливо в разі використання „поурочних балів”.</p>	<p>Виявляйте твердість і послідовність в оцінюванні знань школярів. Якщо допустили помилку, перевіряючи знання конкретного вихованця, у присутності всіх учнів, проаналізуйте її, вибачтесь і поставте іншу оцінку.</p>
<p>Під кінець чверті, прагнучи мати добрий показник успішності класного колективу, або під тиском учнів чи їх батьків учитель іноді ліберально ставиться до визначення підсумкової оцінки.</p>	<p>Завжди дотримуйтесь позиції об'єктивності. Якщо хтось із учнів чи їх батьків не згоден з майбутньою підсумковою оцінкою за чверть, можна встановити коло навчальних завдань для опрацювання з певних</p>

	розділів і потім у присутності всіх учнів (чи навіть батьків) ретельно перевірити рівень знань, умінь та навичок, об'єктивно їх оцінити, не допускаючи найменшої прискіпливості.
Учитель виявляє надмірну балакучість, повідомляє зовелику кількість інформації, хоче вразити учнів своєю ерудицією.	Уникайте показної балакучості та ерудованості, оскільки це відвертає увагу школярів від головного – засвоєння теми уроку. Зважайте на розумові можливості учнів даного класу.
Намагається перевірити, як школярі зрозуміли навчальний матеріал, з'ясовуючи, у кого з них і які виникли запитання.	Необхідно з'ясувати ступінь усвідомлення вихованцями суті конкретного навчального матеріалу шляхом висунення перед ними проблемного завдання.
Викликає відповідати конкретного учня, а потім ставить перед ним запитання.	Запитання треба ставити всьому класу, а потім пропонувати певному учневі відповісти на нього.
Під час пояснення нового матеріалу чи керівництва самостійною роботою учнів тримає руки в кишенях, вертить ключі в руках, подзенькує дрібними грошима, сідає на підвіконня чи на край стола, „грається” окулярами, гудзиками, краваткою чи кучерями, часто поправляє зачіску, підкручує вуси	Усе це належить до поганих звичок. Усіляко намагайтеся подолати їх. Можна зафіксувати перелік таких звичок на аркуші паперу, повісити його вдома над робочим столом із нагадуванням: „Я повинен позбутися цих звичок!”.
Нерішучість у діях, бажання уникнути, обійти складні моменти в спілкуванні з учнями.	Пам'ятайте й переконуйте себе, що за вас ніхто не вирішить педагогічні завдання. Виявляйте активність і наполегливість у подоланні труднощів, які виникають у процесі спілкування з школярами.
Намагається всі питання, зокрема особисті, які виникають в окремих	Не займайте такої категоричної позиції. З приводу питань інтимного

школярів, вирішувати в присутності всіх учнів класу.	характеру треба вдаватися до конфіденційної розмови з високим ступенем взаємної довіри.
Виявляє надмірну суворість.	Потрібна, звичайно, і суворість у розумних межах. Та головною вашою зброєю має бути здоровий гумор.
Зосереджує увагу на помилках учнів, дорікає їм за це, що часто стає причиною негативного ставлення вихованців до вчителя.	У першу чергу відзначайте успіхи в навчанні кожного учня (навіть найменші), заохочуйте за старанність, всіляко формуйте у вихованців віру у власні сили й можливості.
Виявляє дріб'язкову прискіпливість до учнів, часто погрожує їм: „Я вам покажу!”, „Стань у куток”, „Замовчи, бо пошлю до директора!” тощо.	Ще жоден учитель, який дотримується авторитарно-командного стилю взаємин, не зміг досягти вагомих успіхів у навчально-виховній роботі. Спілкування має будуватися за принципом: „Якомога більше поваги до особистості і водночас якомога більше вимогливості до неї”.
У разі найменших порушень учнем дисципліни на уроці намагається залякати його записом у щоденнику, до чого часто і вдаються, вважаючи, що це спонукатиме батьків зайнятися вихованням своєї дитини.	Рішуче відмовтеся від такої тенденції як украй шкідливої. Цим самим ви формуєте у вихованця негативне ставлення до себе. Намагайтеся записати в щоденник учня подяку батькам за добрі успіхи їх дитини у навчанні, вияв дисциплінованості, старанності, доброти та ін.
Пристаючи до виконання самостійних навчальних завдань, учні звертаються до вчителя із запитаннями про порядок дій.	Перед тим, як включити учнів у самостійну роботу, необхідно озброїти їх раціональними способами дій, виходячи зі змісту завдання, допомогти зорієнтуватися щодо послідовності виконання навчальних операцій.

Тест

Комунікативний портрет учителя

Інструкція. Цей тест допоможе вам визначити свій стиль викладання й довідатись про деякі особливості своєї нервової системи. Відповідаючи на запитання, не забувайте, що неправильних відповідей бути не може - можуть бути тільки нещирі. Із запропонованих трьох варіантів відповіді вибирайте той, котрий точніше за все відбиває ваші думки, почуття, реакції, і відзначайте у відповідній клітинці хрестиком або іншим значком. Результати тестування будуть відомі тільки вам, тому що обробка тесту буде робитись вами самостійно.

1. У вихованні найважливіше за все:

- 1) оточити дитину теплотою й турботою;
- 2) сформувати поважне ставлення до старшого;
- 3) виробити в неї визначені погляди й уміння.

2. Якщо хтось у класі відволікається, мене це дратує настільки, що я не можу вести урок:

- 1) так;
- 2) у залежності від настрою;
- 3) ні.

3. Коли учень на уроці викладає факти, мені не відомі, я відчуваю:

- 1) інтерес;
- 2) зніяковілість;
- 3) роздратування.

4. Якщо клас не приведений у порядок, то:

- 1) я не можу розпочати урок;
- 2) я не звертаю на це уваги;
- 3) моя реакція залежить від ситуації.

5. Коли я поводжусь несправедливо з учнем, то:

- 1) мені важко визнати це;
- 2) я можу визнати свою неправоту;
- 3) таких випадків не було.

6. Для мене важливіше за все:

- 1) стосунки з учнями;
- 2) стосунки з колегами;
- 3) не знаю.

7. Деякі учні викликають у мене роздратування, що буває важко приховати:

- 1) часто;
- 2) іноді;
- 3) ніколи.

8. Присутність на уроці сторонніх:

- 1) надихає мене;
- 2) ніяк не відбивається на моїй роботі;
- 3) вибиває мене з колії.

9. Я вважаю своїм обов'язком зробити зауваження школяру, якщо він порушує порядок у громадському місці:

- 1) звичайно;
- 2) ні;
- 3) у залежності від ситуації.

10. Я з однаковою теплотою ставлюсь до всіх своїх учнів:

- 1) не впевнений;
- 2) ні;
- 3) так.

11. Під час зміни я волію спілкуватися:

- 1) з учнями;
- 2) з колегами;
- 3) краще побути на самоті.

12. Я майже завжди йду на урок у піднесеному настрої:

- 1) ні;
- 2) не завжди;
- 3) так.

13. У мене є такі якості, за якими я перевершую інших;

- 1) так;

- 2) ні;
- 3) не впевнений.

14. Я волію працювати під керівництвом людини, яка:

- 1) дає чіткі вказівки;
- 2) не втручається в мою роботу;
- 3) пропонує простір для творчості.

15. Мені доводилось висловлювати судження про речі, в яких я погано розбираюсь:

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не пам'ятаю.

16. Випадкові зустрічі з учнями за межами школи:

- 1) дають мені задоволення;
- 2) викликають у мене почуття незручності;
- 3) не викликають у мене особливих емоцій.

17. Буває, що без явних причин я відчуваю себе щасливим чи нещасливим:

- 1) часто;
- 2) зрідка;
- 3) ніколи.

18. Зауваження з боку колег та адміністрації:

- 1) мене мало хвилюють;
- 2) іноді зачіпають мене;
- 3) часто зачіпають мене.

19. Під час уроку я дотримуюсь наміченого плану:

- 1) завжди;
- 2) віддаю перевагу імпровізації;
- 3) залежить від ситуації.

20. Мені траплялось негативно відзиватись про своїх колег:

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не пам'ятаю.

21. З думкою, що кожного учня треба приймати таким, який він є:

- 1) я згодний;
- 2) не згодний;
- 3) щось у цьому є.

22. Мені не вистачає теплоти та підтримки з боку близьких і колег:

- 1) так;
- 2) іноді;
- 3) ні.

23. Думка про майбутню зустріч з учнями та колегами:

- 1) дає мені задоволення;
- 2) особливих емоцій не викликає;
- 3) мені в тягар.

24. Коли я бачу, що учень поводить себе зухвало стосовно мене, то:

- 1) я відплачу йому тією же монетою;
- 2) ігнорую цей факт;
- 3) волю з'ясувати стосунки.

25. Я сумлінно готуюсь до уроків:

- 1) зазвичай;
- 2) завжди;
- 3) іноді.

26. У роботі для змінюючи важливіше за все:

- 1) прихильність учнів;
- 2) визнання колег;
- 3) відчуття власної необхідності.

27. Успіх уроку залежить від мого фізичного та психологічного стану:

- 1) часто;
- 2) іноді;
- 3) не залежить.

28. У дружньому ставленні з боку колег:

- 1) я не сумніваюсь;
- 2) упевненості немає;
- 3) важко відповісти.

29. Якщо учень висловлює точку зору, яку я не можу прийняти, то:

- 1) я намагаюсь виправити його та пояснити йому його помилку;
- 2) переводжу розмову на іншу тему;
- 3) намагаюся зрозуміти його точку зору.

30. Я спізнююся на роботу:

- 1) регулярно;
- 2) зрідка;
- 3) ніколи не спізнююся.

31. Якщо при мені незаслужено карають учня, то:

- 1) я відразу заступаюся за нього;
- 2) один на один зроблю зауваження колезі;
- 3) вважаю некоректним втручатись.

32. Робота дається мені ціною великої напруги:

- 1) зазвичай;
- 2) іноді;
- 3) зрідка.

33. У своєму професіоналізмі:

- 1) у мене немає сумнівів;
- 2) є сумніви;
- 3) не доводилося замислюватись.

34. По-моєму, у шкільному колективі важливіше за все:

- 1) трудова дисципліна;
- 2) відсутність конфліктів;
- 3) можливість працювати творчо.

35. Я відкладаю на завтра те, що необхідно зробити сьогодні:

- 1) часто;
- 2) іноді;
- 3) ніколи.

36. Із висловленням «Я нічому не можу навчити цього учня, тому що він мене не любить»:

- 1) згодний цілком;

- 2) не згодний;
- 3) щось у цьому є.

37. Думки про роботу заважають мені заснути:

- 1) часто;
- 2) зрідка;
- 3) ніколи не заважають.

38. На зборах і педрадах я виступаю із хвилюючих мене питань:

- 1) часто;
- 2) іноді;
- 3) волію слухати інших.

39. Я вважаю, що вчитель може підвищити голос на учня:

- 1) якщо учень цього заслуговує;
- 2) важко відповісти;
- 3) це неприпустимо.

40. Правильний вихід із конфліктної ситуації я знаходжу:

- 1) не завжди;
- 2) не знаю;
- 3) завжди.

41. Під час канікул я відчуваю потребу у спілкуванні з учнями:

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) іноді.

42. Я знаходжу в собі досить сил, щоби справитися з труднощами:

- 1) зрідка;
- 2) зазвичай;
- 3) завжди.

43. Мені доводилось виконувати накази людей, не цілком компетентних:

- 1) так;
- 2) не пам'ятаю;
- 3) ні.

44. Непередбачені ситуації на уроках:

- 1) тільки заважають навчальному процесу;
- 2) краще ігнорувати;
- 3) можна ефективно використовувати.

45. Мені траплялось бути не зовсім щирим з людьми:

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не пам'ятаю.

46. У конфлікті між учителем та учнем я в душі обираю сторону:

- 1) учня;
- 2) учителя;
- 3) зберігаю нейтралітет.

47. На початку чи наприкінці навчального року в мене проблеми зі здоров'ям:

- 1) як правило;
- 2) не обов'язково;
- 3) проблем зі здоров'ям немає.

48. Мої учні ставляться до мене із симпатією:

- 1) так;
- 2) не всі;
- 3) не знаю.

49. Вимоги начальства не викликають у мене протесту, навіть коли здаються не цілком обґрунтованими:

- 1) не викликають;
- 2) не знаю;
- 3) викликають.

50. Відповіді на деякі запитання викликали в мене ускладнення:

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не пам'ятаю.

Обробка результатів: підрахуйте суму балів у кожному рядку й запишіть цифри, що вийшли, у вільних клітинках.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕСТУ

1. Пріоритетні цінності вчителя

1.1. Якщо у ваших відповідях переважає перший варіант (перший рядок), то вам близькі інтереси учнів, їхні проблеми, спілкування з ними для вас не «виробнича необхідність» і не спосіб самоствердження, а духовна потреба. Учні безпомилково відчують учителя, готового відстоювати їхні інтереси, і платять йому довірою й любов'ю. На ваших уроках вони, імовірно, відчувають себе в безпеці та комфорті. Сприятлива емоційна обстановка дає можливість творчо плідно працювати, зберігає ваше здоров'я та здоров'я ваших учнів.

1.2. Якщо у ваших відповідях переважає другий варіант (другий рядок), то в нелегкій роботі вчителя вам важлива підтримка колег, їхнє визнання. Для вас особливе значення має їхня думка. У свою чергу, колеги цінують вас не тільки як професіонала, а й як союзника, який може зрозуміти їхні проблеми та підтримати. Однак діти в не меншому ступені мають потребу у вашій увазі, співчутті та підтримці. Можливо, що діти не бачать у вас союзника, а ваші стосунки у кращому випадку не мають особистісного забарвлення, а в гіршому - пронизані почуттям недовіри та відчуження, що ускладнює співробітництво у процесі навчання й виховання.

1.3. Якщо у ваших відповідях переважає третій варіант (третій рядок), то школа для вас «єдине світло у віконці». Можливо, коло ваших інтересів не вичерпується шкільними проблемами, є й інші можливості самореалізації. Ви дбайливо ставитесь до своїх проблем і переживань, розраховуючи на свої сили, шукаючи опору в собі й поза школою. Або ви настільки самодостатні, що можете не залежати від думки колег та учнів, або робота віднімає у вас стільки психічних сил, що багато що стало для вас байдужим.

2. Психоемоційний стан

2.1. Якщо у ваших відповідях переважає перший варіант, то, очевидно, робота з учнями віднімає у вас багато фізичних і психічних сил. Ви часто відчуваєте тривогу, безсилля, роздратування від неможливості змінити ситуацію. Можливо, ви маєте завищені вимоги до себе та оточуючих, зміна свого ставлення до виникаючих ситуацій дозволила б вам уникнути стресів, характерних для роботи вчителя, та поліпшити свій психоемоційний стан. Щоби спілкування з дітьми та колегами доставляло вам радість, необхідно шукати шляхів досягнення гармонії із собою та світом, ресурси людської

психіки безмежні, і у ваших силах знайти необхідні для вас засоби та способи саморегуляції, що допоможуть вам досягти благополучного психоемоційного стану.

2.2. Якщо у ваших відповідях переважає другий варіант, то завдяки підвищеній чутливості вашої нервової системи ви здатні сприймати стан іншої людини, співчувати їй. Ваш настрій може залежати від зовнішніх факторів. Неблагополучний збіг обставин може вибити вас із колії. У такому стані ви можете виявляти дратівливість, відчувати тривогу та безсилля, що негативно впливає на ефективність вашої роботи. Не завжди у ваших силах змінити неблагополучний збіг обставин, але керувати своїми емоціями можна і треба вчитись.

2.3. Якщо у ваших відповідях переважає третій варіант, то ваш благополучний психоемоційний стан визначає ефективність вашої роботи. Ви не втрачаєте самовладання в екстремальних ситуаціях, здатні приймати вірні рішення при найвищій відповідальності за їх наслідки, ваша емоційна стабільність, передбачуваність і працездатність благотворно впливають на психологічний клімат у навчальному закладі, якщо тільки за зовнішнім благополуччям і незворушністю не криються інші проблеми.

3. Самооцінка

3.1. Якщо у ваших відповідях переважає перший варіант, то вам властиве позитивне самосприйняття. Ви відрізняєтеся творчим недогматичним мисленням, здатні створювати на уроці атмосферу живого спілкування, вступаючи з учнями в тісні контакти та оказуючи їм психологічну підтримку. Ви сприймаєте учня як особистість, яка має достоїнства. Завдяки цьому стає можливим емоційний розвиток школярів, а їхні уявлення про себе набувають реалістичний характер. Ваша поведінка відрізняється спонтанністю, творчим підходом і демократизмом.

3.2. Якщо у ваших відповідях переважає другий варіант, то ваша самооцінка хитлива, вона істотно залежить від зовнішніх обставин, від настрою, від думки інших. Позитивна оцінка вашої праці й позитивний настрій сприяють творчому зльоту: у вас «виростають крила». Ви вільні, упевнені в собі, здатні впливати на дітей, формуючи в них позитивну особистісну орієнтацію. Зниження самооцінки (у «смузі невдач») негативно впливає на

ефективність взаємодії з оточуючими, ускладнюючи рішення професійних і життєвих проблем.

3.3. Якщо у ваших відповідях переважає третій варіант, то вам не завжди легко вступати у вільне спілкування з іншими. Вам властиво принижувати значення своєї особистості. У більшості випадків це супроводжується установкою на негативне сприйняття оточуючих. Це заважає діяти спонтанно, упевнено, створювати сприятливу, творчу атмосферу на уроці. Почуваючи себе у класі впевнено, не відчуваючи необхідності вдаватись до психологічного захисту, ви легко приймете визначену обмеженість власних можливостей, а також обмеженість можливостей учня.

4. Стиль викладання

4.1. Якщо у ваших відповідях переважає перший варіант, то, можливо, ви є лідером у колективі і маєте репутацію «сильного педагога». Учень для вас - об'єкт впливу, а не рівноправний партнер. Ви самі приймаєте рішення, установлюєте твердий контроль виконання пропонованих вимог, часто використовуєте свої права без урахування ситуації та думки учнів. Наявність авторитарних тенденцій у вашому стилі викладання не сприяє взаєморозумінню та творчій атмосфері уроку. Учні нерідко втрачають активність, самостійність, їхня самооцінка падає, нерідко призводять до агресивності як форми психологічного захисту.

4.2. Якщо у ваших відповідях переважає другий варіант, то вам близька позиція миротворця. Як правило, ви намагаєтесь уникати психологічної напруги, що супроводжується конфліктами. Ви нерідко відчуваєте провину та звалюєте на себе чужу роботу, організацію та контроль діяльності учнів здійснюєте без системи, виявляючи нерішучість і коливання. Ліберальний стиль не сприяє розвитку в учнів поваги до вчителя, продуктивності в роботі та почуття відповідальності. Ви йдете на великі жертви, але у вас ростуть відчуття незадоволеності роботою, тривога, страх і непевність.

4.3. Якщо у ваших відповідях переважає третій варіант, то для вас учень - рівноправний партнер, ви залучаєте учнів до прийняття рішень, прислухаєтесь до їхньої думки, заохочуєте самостійність суджень, урахуєте не тільки успішність, а й особисті якості учнів.

Основні методи впливу: порада, прохання, спонукання до дії. Для вас характерні задоволеність своєю професією, високий ступінь прийняття себе й інших, гнучкість у виборі способів регулювання, відкритість у спілкуванні з учнями та колегами, добрий психоемоційний стан, що передається вихованцям, сприяючи ефективності навчання.

Вірогідність відповідей

Перевага 1-2-го варіантів свідчить про високий ступінь вашої щирості та здатності об'єктивно оцінювати себе.

Перевага відповідей третього варіанта свідчить про вашу залежність від соціально схвалюваних норм.

Тест

Оцінка комунікативності вчителя

Інструкція. Вашій увазі пропонується кілька простих запитань. Відповідайте швидко, однозначно: «так», «ні», «іноді».

1. У вас призначена ординарна зустріч. Чи вибиває вас очікування на неї з колії?
2. Чи викликає у вас сум'яття й незадоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на якій-небудь нараді, зборах чи подібному заході?
3. Чи не відкладаєте ви візит до лікаря до останнього моменту?
4. Вам пропонують виїхати у відрядження до міста, де ви ніколи не бували. Чи докладете ви максимум зусиль, щоб уникнути цього відрядження?
5. Чи любите ви ділитися своїми переживаннями з кимось?
6. Чи дратуєтесь ви, якщо незнайома людина на вулиці звернеться до вас із проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь запитання)?
7. Чи вірите ви, що існує проблема «батьків і дітей» і що людям різних поколінь важко зрозуміти один одного?
8. Чи посоромитесь ви нагадати знайомому, що він забув вам повернути гроші, які позичив кілька місяців тому?
9. У ресторані чи в їдальні вам подали явно недоброякісне блюдо. Чи промовчите ви, лише роздратовано відсунувши тарілку?
10. Опинившись один на один із незнайомою людиною, ви не вступите з нею в бесіду й будете тяготитись, якщо першим заговорить вона. Чи не так це?
11. У вас викликає жаж будь-яка довга черга, де б вона не була (у магазині, бібліотеці, касі кінотеатру). Чи відмовитесь ви від свого наміру чи встанете у хвіст і будете нудитись у чеканні?

12. Чи боїтесь ви брати участь у якій-небудь комісії з розгляду конфліктних ситуацій?

13. У вас є власні суто індивідуальні критерії оцінки здобутків літератури, мистецтва, культури, і ніяких чужих думок на цей рахунок ви не сприймаєте. Це так?

14. Почувши де-небудь у кулуарах висловлення явно помилкової точки зору з добре відомого вам питання, чи ви промовчите й не вступите в суперечку?

15. Чи викликає у вас досаду прохання допомогти розібратись у тому чи іншому службовому питанні чи навчальній темі?

16. Чи охочіше ви викладаєте свою точку зору (думку, оцінку) у писемній формі, ніж в усній?

Оцінка відповідей: «Так» - 2 очка, «іноді» - 1 очко, «ні» - 0 очок.

Отримані бали сумуються, і за класифікаторам визначається, до якої категорії людей відноситься тестований.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДО ТЕСТУ

30-32 очка. Ви явно некоммунікбельні, і в цьому ваша біда, тому що страждаєте від цього більше ви самі. Але і близьким вам людям нелегко. На вас важко покластись у справі, що вимагає групових зусиль. Намагайтесь бути більш коммунікбельним, контролюйте себе.

25-29 очок. Ви замкнуті, неговіркі, віддаєте перевагу самотності, тому у вас мало друзів. Нова робота та необхідність нових контактів якщо і не сповнюють вас панікою, то надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і буваєте незадоволені собою. Але й не обмежуйтесь тільки таким незадоволенням - у вашій владі переломити ці особливості характеру. Хіба не буває так, що при якій-небудь сильній захопленості ви відчуваєте раптом повну коммунікбельність? Варто тільки струснутись.

19-24 очка. У вас нормальна комунікабельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні з іншими, відстоюєте свою точку зору без запалу. Без неприємних переживань ідете на зустріч із новими людьми. У той же час не любите гучних компаній; екстравагантні витівки та багатослівність викликають у вас роздратування.

9-13 очок. Ви досить товариські (часом, можливо, навіть занадто, цікаві, говоріть, любите висловлюватися з різних питань, що викликає роздратування оточуючих. Охоче знайомитися з новими людьми. Любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте у проханнях, хоча не завжди можете їх виконати. Буває, розлютитеся, але швидко відходите. Чого вам не вистачає, так це посидючості, терпіння й відваги при зіткненні із серйозними проблемами. При бажанні, однак, ви можете себе примусити не відступати.

4-8 очок. Ви, здається, «свій хлопець». Товарищі б'є з вас ключем, ви завжди в курсі всіх справ. Ви любите брати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у вас мігрень і навіть нудьгу. Охоче берете слово з будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхневе уявлення. Усюди почуваетесь у своїй тарілці. Беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди можете успішно довести її до кінця. Із цієї самої причини керівники та колеги ставляться до вас із деяким побоюванням і сумнівами. Замисліться над цими фактами.

3 очка й менше. Ваша комунікабельність має хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь у справи, що не мають до вас ніякого відношення. Беретеся судити про проблеми, в яких зовсім не компетентні. Вільно чи мимоволі ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у вашому оточенні. Запальні, уразливі, нерідко буваєте необ'єктивні. Серйозна робота не для вас. Людям - і на роботі, і вдома, і взагалі всюди - важко з вами. Так, вам треба попрацювати над собою та своїм характером! Насамперед, виховуйте в собі терплячість і стриманість, шанобливо ставтеся до людей, нарешті, подумайте про своє здоров'я - такий стиль життя не проходить без наслідків

Словник з курсу
Основи комунікативної діяльності
майбутніх учителів початкової школи

Спілкування – це “діяльність, специфічна форма взаємодії між людьми, як необхідна умова життєдіяльності, засіб передавання культури і суспільного досвіду, спосіб розкриття суб’єктивного світу, засіб впливу і т. ін.”.

Спілкування- спільна діяльність людей, в основі якої лежить взаємодія між суб’єктами (“суб’єкт” – “суб’єкт”); при цьому суб’єкти спілкування розглядають один одного як ціль, а не як засіб.

Комунікація- інформаційний процес передачі певної інформації і зазначає, що “комунікація є інформаційним зв’язком суб’єкта з тим чи іншим об’єктом (людиною, машиною, твариною)” (М. С. Каган)

Педагогічна комунікація – це різновид педагогічної діяльності, основною функцією якої є вплив учителя / викладача на учня / студента як на об’єкт власної активності за допомогою передачі знань, відомостей, уявлень.

Професійно-педагогічна комунікація — система безпосередніх чи опосередкованих зв’язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп’ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин (Волкова Н.П.)

Комунікатор (той, хто говорить) - суб’єкт інформації.

Аудиторія (реципієнт) - той, на кого направлена інформація, кому адресоване повідомлення.

Повідомлення - що саме повідомляється, сама інформація.

Канал - технічний засіб передачі інформації.

Комунікатор (адресант) – 1) ініціатор комунікативних зв’язків; 2) особа або група осіб, що створюють і передають повідомлення, медіатексти; людина, що направляє інформацію; 3) джерело інформації, творець повідомлення; 4) особа або група осіб, що створюють і передають повідомлення; 5) засіб масової інформації; 6) механізм, що передає інформацію.

Комунікатор - той, хто безпосередньо пов’язаний з передачею інформації.

Компетентність- сукупність компетенцій; інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності її до діяльності, заснованої на знаннях та досвіді, які здобуті в процесі навчання і соціалізації, зорієнтовані на самостійну та успішну участь у діяльності.

Компетентність – це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність

(здатність творчо розв'язувати завдання: складати творчі розповіді, малюнки і конструкції за задумом), ініціативність, самостійність, самооцінка, самоконтроль.

Педагогічна компетентність – єдність теоретичної та практичної готовності викладача до здійснення навчально-виховного процесу, передбачає ряд компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній вчитель.

Комунікативна компетентність – передбачає уміння вступати у комунікацію (зв'язок), знаходити порозуміння з оточуючими.

Комунікативна компетентність – здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми й віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями.

Комунікативна компетентність (з точки зору лінгвістики) – це знання про мову, навички та вміння застосовувати їх у різних ситуаціях спілкування (Н. Гез, О. Казарцева, С. Мартиненко, Г. Рурік, Ю. Федоренко). Тобто це, насамперед, досконале володіння мовою, фонетичними, орфоепічними, морфемними, лексичними, синтаксичними уміннями.

Комунікативна компетентність – вміння вирішувати засобами мови актуальні для мовця завдання спілкування у побутовому, навчальному, виробничому і культурному житті. З погляду психології це здатність людини відповідно до ситуації спілкування організувати свою мовленнєву діяльність (Азимов).

Комунікативна компетентність – заснована на знаннях та чуттєвому досвіді здатність людини орієнтуватись у ситуаціях спілкування та вільно оперувати вербальними і невербальними засобами спілкування.

Комунікативна компетентність – творча здатність людини користуватися інвентарем мовних засобів (у вигляді висловлювань і дискурсів / зв'язного мовлення), яка складається зі знань і готовності до їх адекватного використання.

Комунікативна компетентність – комплексне застосування мовних і немовних засобів для комунікації, спілкування в конкретних соціально побутових ситуаціях, уміння орієнтуватись в ситуації спілкування, ініціативності спілкування (А.М.Богущ).

Компетенція – це коло питань, у яких хто-небудь достатньо обізнаний, або в яких особа має певні повноваження, знання, досвід, чи здатність виконувати будь-яке завдання, або робити що-небудь.

Компетенція – загальна здібність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які надбані завдяки навчанню (В. Кальней, А.Мудрик, С. Шишов та ін.).

Компетенція – це коло питань, в яких людина добре орієнтується, має відповідний досвід.

Мовна компетенція – це засвоєння усвідомлених мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоепії, семантиці, стилістиці, та

адекватне їх застосування в будь якій людській діяльності в процесі використання певної мови.

Мовна компетенція – це інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування (В.В.Андрієвська).

Мовленнєва компетенція - це вміння адекватно і доречно, практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Мовленнєвий акт — цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації.

Комуніканти – учасники комунікації.

Комунікативна ситуація – це конкретна ситуація спілкування. К. С. Визначає мовленнєву поведінку, способи досягнення комунікативної мети, є немовленнєвим компонентом процесу спілкування (Азимов).

Комунікативна діяльність – діяльність з використання комунікативної компетенції в процесі сприйняття і / або породження мовлення з метою вирішення певного комунікативного завдання.

Комунікативна стратегія – це комплекс певних мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети.

Комунікативна тактика- вибір і послідовність мовленнєвих дій у межах певної комунікативної стратегії.

Емпатія-пізнання емоційних станів іншої людини через співпереживання, рефлексію (Деркач А.О.).

Ідентифікація- готовність свідомо поставити себе на місце іншої людини, що сприяє розумінню її поглядів, установок, мотивів, бажань тощо.

Децентрація-здатність людини відійти від власної позиції, сприйняти точку зору іншої людини.

Конфлікт – реальні або ілюзорні, об'єктивні або суб'єктивні, по-різному усвідомлені протиріччя між людьми зі спробами їх емоційного вирішення.

Педагогічний конфлікт – це найгостріший спосіб розвитку і подолання значущих суперечностей, що виникають у взаємодії учасників освітнього процесу, який зазвичай супроводжується негативними емоціями та потребує розв'язання.

Психологічна безпека освітнього середовища – стан, вільний від проявів психологічного насильства у взаємодії, який сприяє задоволенню потреб в

особистісно-довірливому спілкуванні і забезпечує психічне здоров'я включених у нього учасників.

Управління конфліктом – це цілеспрямований вплив на процес конфлікту, який передбачає контроль і оптимізацію діяльності учасників конфліктної взаємодії з метою досягнення бажаних результатів і обмеженню протистояння рамками конструктивного впливу.

Запобігання конфлікту – це діяльність опонентів, а також інших учасників конфлікту, спрямована на усунення об'єктивних та суб'єктивних причин назріваючого зіткнення та вирішення проблеми неконфліктним способом.

Комунікативна поведінка вчителя — організація мовного процесу, невербальної поведінки вчителя, що впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування, відносини між учителем і учнями, на стиль їх діяльності

Вербальна комунікація (лат. communicatio— зв'язок, повідомлення) — процес взаємообміну інформацією за допомогою мови (усної, писемної, внутрішньої), який відбувається за своїми внутрішніми законами, вимагає активної розумової діяльності та ґрунтується на певній систем/усталених норм.

Усне мовлення — засіб безпосередньої комунікації в присутності обох мовців чи обох сторін, яка відбувається завдяки сприйнятій органами слуху артикуляції мовних звуків і розрахована на передавання інформації іншим людям з метою впливу на їхню поведінку й діяльність.

Писемне мовлення— засіб комунікації між людьми, які перебувають чи перебували в різних обставинах, у різних місцях, живуть або жили в різні історичні періоди, через умовне відображення цих звуків на письмі.

Невербальна комунікація — процес взаємообміну інформацією шляхом використання для передавання повідомлень невербальних (немовних) засобів комунікації.

Міміка — зовнішній прояв психічних станів, передусім емоційних, через сукупність координованих рухів м'язів обличчя; виражальні рухи м'язів обличчя.

Жести— рухи, що мають сигнальне значення; виражальні рухи головою, рукою у процесі комунікації.

Міжособистісний комунікативний простір (дистанція спілкування) — відстань між тими, хто спілкується.

Комп'ютерна комунікація — процес взаємообміну інформацією між суб'єктами за допомогою вербальних і невербальних комунікативних систем, опосередкований комп'ютерними засобами комунікації.

ДЛЯ НОТАТОК